

УДК 338.24:005.35

DOI: <https://doi.org/10.37000/ebbsl.2024.06.10>

Оксана Фротер,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки
Уманський національний університет садівництва
ORCID 0000-0002-6770-9618
oksana-froter@ukr.net

Алла Осіпова,
кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри економіки
Уманський національний університет садівництва
ORCID 0000-0002-5330-3676
1207alla@ukr.net

Алла Ревуцька,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки
Уманський національний університет садівництва
ORCID 0000-0003-3959-2739
revutskaya.alla@ukr.net

СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Анотація

У статті досліджено стратегії розвитку соціальної відповідальності аграрного бізнесу в умовах невизначеності. Проаналізовано ключові підходи до впровадження соціальної відповідальності, визначено основні виклики та можливості для аграрного сектору, а також запропоновано практичні рекомендації для підвищення ефективності реалізації соціально відповідальних ініціатив. Метою статті є аналіз розвитку та впровадження стратегій соціальної відповідальності аграрного бізнесу в Україні з акцентом на забезпечення стабільності та сталого розвитку аграрного сектору в умовах воєнного стану. Дослідження спрямоване на визначення практичних заходів, необхідних для підтримки аграрних підприємств, відновлення соціально-економічного потенціалу сільських територій та зміцнення економіки країни в умовах невизначеності. Наукова новизна полягає у створенні цілісного підходу до інтеграції соціальної відповідальності в стратегічне управління аграрними підприємствами, враховуючи специфічні виклики, спричинені умовами воєнного стану в Україні. У статті запропоновано адаптивні стратегії соціальної відповідальності з акцентом на інноваційні підходи, зокрема впровадження «зелених» технологій, гармонізацію локальних та глобальних стандартів сталого розвитку, а також розробку заходів, спрямованих на вирішення кризових ситуацій. Крім того, у дослідженні пропонуються практичні інструменти для оцінювання ефективності соціально відповідальних

ініціатив, зокрема використання збалансованої системи показників (BSC) та нефінансової звітності на основі міжнародних стандартів, таких як GRI та ISO 26000. Попри воєнні дії та економічну нестабільність, аграрний сектор України продемонстрував стійкість, зберігаючи значний внесок у продовольчу безпеку та соціально-економічну стабільність. Ефективне впровадження стратегій соціальної відповідальності аграрного бізнесу визначено ключовим фактором адаптації до кризових умов, забезпечення економічної ефективності та сприяння розвитку територіальних громад. У дослідженні визначено стратегії адаптації до кризових умов, впровадження інновацій, скорочення витрат і фокусування на вузьких ринкових сегментах як ключові для аграрних підприємств у подоланні викликів і підвищенні їхньої стійкості. Наголошено на важливості залучення стейкхолдерів, аналізу ризиків та інтеграції екологічних, економічних і соціальних пріоритетів у стратегічне планування. Акцентовано на тому, що систематичне застосування заходів соціальної відповідальності не лише зміцнює конкурентоспроможність українського агробізнесу, але й посилює його роль на міжнародних ринках, сприяючи досягненню цілей сталого розвитку та економічного відновлення.

Ключові слова: аграрний бізнес, соціальна відповідальність, стратегія, сталий розвиток, невизначеність, аграрний сектор, «зелені» технології, стейкхолдери.

UDC 338.24:005.35

Oksana Froter,

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Department of Economics,

Uman National University of Horticulture

ORCID 0000-0002-6770-9618

oksana-froter@ukr.net

Alla Osipova,

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Head of the Department of Economics,

Uman National University of Horticulture

ORCID 0000-0002-5330-3676

1207alla@ukr.net

Alla Revutska,

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Department of Economics,

Uman National University of Horticulture

ORCID 0000-0003-3959-2739

revutskaya.alla@ukr.net

STRATEGIES OF SOCIAL RESPONSIBILITY OF AGRARIAN BUSINESS IN CONDITIONS OF UNCERTAINTY

Abstract

The article examines the strategies for the development of social responsibility of agricultural business in conditions of uncertainty. Key approaches to implementing social responsibility are analyzed, the main challenges and opportunities for the agricultural sector are identified, and practical recommendations are proposed to enhance the effectiveness of socially responsible initiatives.

The purpose of the article is to analyze the development and implementation of social responsibility strategies for agricultural businesses in Ukraine, with a focus on ensuring the stability and sustainable development of the agricultural sector under martial law conditions. The study aims to identify practical measures necessary to support agricultural enterprises, restore the socio-economic potential of rural areas, and strengthen the national economy in times of uncertainty.

The scientific novelty lies in the development of a comprehensive approach to integrating social responsibility into the strategic management of agricultural enterprises, considering the specific challenges posed by martial law in Ukraine. The article proposes adaptive strategies for social responsibility with an emphasis on innovative approaches, including the implementation of «green» technologies, the harmonization of local and global sustainability standards, and the development of crisis-response measures. Additionally, the study offers practical tools for assessing the effectiveness of socially responsible initiatives, such as the use of the Balanced Scorecard (BSC) and non-financial reporting based on international standards like GRI and ISO 26000.

Conclusions. Despite the ongoing war and economic instability, Ukraine's agricultural sector has demonstrated resilience, maintaining a significant contribution to food security and socio-economic stability. The effective implementation of social responsibility strategies in agricultural business has been identified as a key factor in adapting to crisis conditions, ensuring economic efficiency, and supporting community development. The study highlights strategies such as crisis adaptation, innovation, cost reduction, and focusing on niche market segments as critical for agricultural enterprises to overcome challenges and enhance their resilience. The importance of stakeholder engagement, risk analysis, and the integration of environmental, economic, and social priorities into strategic planning is emphasized. Systematic implementation of social responsibility measures not only strengthens the competitiveness of Ukrainian agribusiness but also enhances its role in international markets, contributing to the achievement of sustainable development goals and economic recovery.

Keywords: *agricultural business, social responsibility, strategy, sustainable development, uncertainty, agricultural sector, «green» technologies, stakeholders.*

Постановка проблеми. Функціонування аграрних підприємств в Україні визначається потребою у стратегічному плануванні, що враховує особливості ресурсного потенціалу, соціально-економічні умови та виклики, пов'язані з воєнним станом. Стратегія виступає інтегруючим механізмом, що поєднує цілі підприємства з внутрішніми та зовнішніми факторами впливу. Ефективна стратегія соціальної відповідальності аграрного бізнесу повинна враховувати економічні пріоритети України через призму актуальних соціальних викликів, а також застосовувати адаптивні інструменти для забезпечення її реалізації в умовах невизначеності.

Стратегічний підхід до формування соціальної відповідальності аграрного бізнесу є визначальним фактором підвищення ефективності діяльності підприємств

усіх рівнів, особливо в умовах війни, де соціальна відповідальність особистості та бізнесу відіграє ключову роль у забезпеченні стійкості держави. Крім того, стратегія соціальної відповідальності аграрного бізнесу спрямована на зміцнення міжнародного іміджу України шляхом інтеграції економічних, соціальних та екологічних показників до світових стандартів. Враховуючи, що аграрний сектор залишається одним із ключових драйверів економіки, забезпечуючи стабільні фінансові результати навіть у складних умовах, його розвиток є пріоритетним напрямом національної стратегії, що підтверджується багатьма сучасними науковими дослідженнями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика соціальної відповідальності бізнесу залишається у фокусі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Зокрема Г. Боуен, І. Ворончак, А. Колот, О. Охріменко, М. Саприкіна, О. Серікова, М. Фрідман та інші досліджували базові концептуальні засади формування і розвитку соціальної відповідальності бізнесу. Окремі науковці, зокрема О. Грішнова, О. Лазаренко, Н. Сіренко, вивчали її роль у стимулюванні інноваційного розвитку держави.

У контексті аграрного сектору дослідження проводили І. Крюкова, Т. Лункіна, В. Шебаніна. Питання окремих аспектів соціальної відповідальності аграрного бізнесу, зокрема екологічної компоненти, висвітлено у роботах О. Вишневської та О. Котикової. Інституційні трансформації в аграрному секторі розглядають М. Малік, В. Мамчур, О. Шпикуляк, а Т. Герасименко й І. Новак аналізують інтеграцію суб'єктів інвестиційної діяльності з урахуванням принципів сталого розвитку.

Отримані результати досліджень створюють ґрунтовну основу для аналізу соціальної відповідальності аграрного бізнесу, проте сучасні виклики, спричинені воєнним станом, висувають нові вимоги до формування адаптивних стратегій. У контексті змін економічного середовища, необхідність інтеграції соціальної відповідальності у систему управління аграрними підприємствами стає критичною.

Метою статті є аналіз особливостей розробки та реалізації стратегій соціальної відповідальності аграрного бізнесу, спрямованих на забезпечення стійкості функціонування аграрного сектору України в умовах воєнного стану. Це дозволить зосередити увагу на практичних заходах, які сприяють підтримці аграрних підприємств, відновленню соціально-економічного потенціалу сільських територій та зміцненню економіки країни в умовах невизначеності.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному бізнес-середовищі ключовою умовою успіху є інтеграція юридичної та соціальної відповідальності, що передбачає дотримання як національного та міжнародного законодавства, так і неформальних етичних норм, а також врахування очікувань місцевих громад. Соціально відповідальний підхід до господарської діяльності включає добровільний внесок підприємств у розвиток суспільства у соціальній, економічній

та екологічній сферах, що перевищує мінімальні законодавчі вимоги та базується на основній діяльності підприємства [1, с. 68].

На практиці соціальна відповідальність охоплює такі ключові аспекти: організаційне управління, трудові відносини, охорону навколишнього середовища, добросовісні бізнес-практики, захист прав споживачів і сприяння соціально-економічному розвитку. У мирний час корпоративні ініціативи, спрямовані на захист прав людини, впровадження екологічно чистих технологій, благодійні та інфраструктурні проєкти, сприяли стабільному розвитку суб'єктів господарювання і планомірній реалізації стратегії сталого розвитку [2].

Однак, збройна агресія росії змусила аграрні підприємства України адаптувати свої моделі соціальної відповідальності до нових реалій. Це включає перегляд меж та форм господарської діяльності, трансформацію стратегічних фінансових, операційних і маркетингових планів із урахуванням актуальних викликів і пріоритетів. У рамках дослідження важливо підкреслити, що у таких умовах аграрний сектор відіграє ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки, відновленні соціальної інфраструктури та сприянні соціально-економічній стабільності сільських територій.

Стратегічний підхід до розвитку соціальної відповідальності аграрного бізнесу України є перспективним напрямом побудови ефективної економіки України.

У сучасному контексті стратегія соціальної відповідальності аграрного бізнесу визначається як цілісний і систематичний комплекс заходів, заснований на детально опрацьованому плані, спрямованому на досягнення стратегічних соціальних, економічних та екологічних цілей. Вона охоплює просування прогресивних ініціатив, здатних стимулювати сталий розвиток, а також нейтралізацію або мінімізацію негативних впливів, які обмежують потенціал соціальної відповідальності в аграрній сфері. Формування такої стратегії передбачає інтеграцію цілей сталого розвитку з виробничими, інвестиційними та кадровими аспектами діяльності аграрних підприємств [3, с. 64].

Зміна макроекономічних умов та посилення глобальної економічної турбулентності створюють потребу в адаптації стратегії соціальної відповідальності до викликів сучасного середовища. Це включає врахування інтересів основних стейкхолдерів, серед яких громади, органи місцевого самоврядування, працівники та кінцеві споживачі. Таким чином, стратегія стає не лише інструментом досягнення економічної ефективності, а й засобом забезпечення соціальної згуртованості та довіри між бізнесом і суспільством.

Інституціоналізація соціальної відповідальності аграрного бізнесу вимагає впровадження передових практик корпоративного управління, що базуються на принципах прозорості, підзвітності та етичності. Зокрема, це стосується запровадження соціальних інновацій, таких як розвиток «зелених» технологій, підтримка локальних ініціатив та створення робочих місць у сільських регіонах.

Важливим елементом стратегічного планування є моніторинг і оцінка результатів впроваджених заходів, що дозволяє вчасно коригувати напрями дій та підвищувати їхню ефективність [4, с. 6].

Розробка національних рамок для сприяння соціальній відповідальності в аграрному секторі є критично важливою, оскільки вона сприяє забезпеченню конкурентоспроможності української сільськогосподарської продукції на міжнародних ринках. Водночас, ефективна реалізація локальних стратегій соціальної відповідальності зміцнює зв'язки між бізнесом та місцевими громадами, сприяючи економічному відновленню регіонів, постраждалих від воєнних дій, економічних чи соціальних криз. Такий підхід формує синергію між приватними ініціативами та державною політикою, створюючи передумови для побудови довгострокових партнерських відносин у контексті сталого розвитку.

Метою стратегії соціальної відповідальності аграрного бізнесу є аналіз об'єкта дослідження, формування місії з урахуванням інтересів ключових стейкхолдерів (держави, дослідницьких інституцій, громадських організацій, працівників, споживачів тощо) та визначення особливостей розвитку галузі, включаючи природно-кліматичні умови, сезонність і перспективні напрями. Головним завданням є врахування потреб зацікавлених сторін, що забезпечує узгодження соціальних і економічних інтересів.

Вибір стратегії базується на стратегічному аналізі (SWOT, PEST), залежно від прогностного горизонту (короткострокова, середньострокова, довгострокова), з подальшим формуванням етапів реалізації та визначенням джерел фінансування (власні, залучені або бюджетні кошти). Критично важливим є моніторинг виконання стратегії, оцінка її впливу та коригування на основі показників ефективності. Особливу увагу слід приділити вирішенню проблем сільських територій, таких як низький рівень доходів населення, безробіття та занепад інфраструктури, що ускладнюють соціально-економічний розвиток [3, с. 64].

Аграрний сектор України зазнав значних трансформацій через вплив активних воєнних дій, що почалися у 2022 році, та змінили структуру і функціонування галузі. Кількість фермерських господарств скоротилася, але точні дані за 2024 рік потребують уточнення через обмежену доступність офіційної статистики. За експертними оцінками, в Україні функціонує близько 3,85 млн особистих селянських господарств, що зменшилося на 7,9 тис порівняно з 2023 роком і на 186,4 тис із 2017 року. Особисті селянські господарства виробляють значну частку сільськогосподарської продукції країни: 37% у рослинництві та 53% у тваринництві, і мають потенціал перетворення на сімейні ферми, як у розвинених країнах. Проте війна суттєво вплинула на виробничу активність: 25% домогосподарств скоротили або призупинили виробництво, а в прифронтових областях цей показник досяг 38% [5].

Незважаючи на ці виклики, український аграрний сектор демонструє високу стійкість: у 2023 році врожаї у 1,5-3 рази перевищили внутрішні потреби. Рівень

безробіття, який у сільській місцевості історично перевищує показники міських територій (11,5% у 2021 році проти 10,1%), досяг піку в 2022 році (21,1%) через війну. У 2023 році спостерігалось зниження безробіття до 19,1%, а прогноз на 2024 рік передбачає його подальше скорочення до 16,5% завдяки відновленню економічної активності та адаптації ринку праці [5, 6].

Ефективна стратегія соціальної відповідальності повинна враховувати ці виклики, забезпечуючи сталий розвиток аграрного сектору та соціальну стабільність.

Реалізація соціальної відповідальності аграрного бізнесу в умовах невизначеності є важливим елементом підтримки стійкості аграрного сектору України. Збереження робочих місць, підтримка доходів працівників і адаптація до нових умов стали критичними завданнями для підприємств. За даними Національного банку України, скорочення ВВП у перші місяці війни досягло 44%, що суттєво вплинуло на добробут населення. Водночас впровадження соціально відповідальних програм дозволило мінімізувати негативні наслідки, забезпечуючи соціальну стабільність і зменшуючи економічні втрати [7].

Крім того, підприємства, у тому числі й аграрні, активно долучаються до фінансування гуманітарних ініціатив, допомоги внутрішньо переміщеним особам та відновлення інфраструктури, пошкодженої внаслідок бойових дій. Ці заходи сприяють зниженню соціальної напруги та забезпечують підґрунтя для економічного відновлення [8].

Дослідження свідчать, що підприємства, які інтегрували соціальну відповідальність у свої бізнес-моделі, демонструють вищу адаптивність у кризових умовах. Наприклад, завдяки впровадженню соціальних програм рівень економічної активності в деяких галузях зберігся на рівні 60-70% від довоєнних показників. Крім того, близько 30% великих підприємств реалізували програми підтримки внутрішньо переміщених осіб, що не лише сприяло вирішенню соціальних проблем, але й допомогло зберегти кваліфікований персонал [9, 10].

Таким чином, соціальна відповідальність аграрного бізнесу є важливим інструментом підтримки стійкості економіки в умовах невизначеності та сприяє ефективному вирішенню як соціальних, так і економічних викликів.

Розвиток аграрного сектору України повинен базуватися на принципах біоекономіки, що передбачає формування стратегії соціальної відповідальності суб'єктів господарювання. Така стратегія має інтегрувати раціональне використання природних ресурсів, забезпечення продовольчої безпеки, підвищення рівня добробуту населення та досягнення сталого розвитку аграрного сектору (табл. 1).

Запровадження стратегії соціальної відповідальності на рівні суб'єктів аграрного бізнесу обумовлене специфікою господарювання та необхідністю прийняття стратегічних рішень, спрямованих на досягнення довгострокових цілей. Рівень розвитку соціальної відповідальності залежить від обраного

агropідприємством напpямy розвитку та його здатності інтегрувати соціальну відповідальність у загальну бізнес-стратегію.

Таблиця 1

Стратегії розвитку соціальної відповідальності аграрного бізнесу в сучасних умовах

Вид стратегії	Характеристика
«Обмеженого зростання»	Властива суб'єктам агробізнесу, що мають достатню ресурсну базу, сучасне технологічне оснащення та високий рівень управлінських компетенцій. Передбачає збереження стабільності, використання наявних можливостей для підтримки конкурентоспроможності та мінімізацію ризиків через ефективне управління ресурсами
«Зростання»	Це ключова стратегія розвитку аграрних підприємств, орієнтована на розширення ринків збуту, впровадження інноваційних технологій і переоснащення виробничих потужностей. Наразі включає адаптацію до глобальних ринкових трендів, таких як сталий розвиток і цифровізація виробничих процесів
«Скорочення»	Застосовується суб'єктами агробізнесу, що мають фінансові або економічні труднощі, які призводять до тимчасового зниження обсягів діяльності. Головним завданням є стабілізація ситуації через оптимізацію витрат, реструктуризацію боргів і пошук нових джерел фінансування
«Стабілізації»	Характерна для агроформувань, які демонструють стабільні економічні показники та прагнуть до сталого соціально-економічного розвитку. Включає підтримку поточного рівня виробництва, інвестиції в підвищення ефективності управління та реалізацію соціальних ініціатив для зміцнення зв'язків із громадами
«Мінімізації витрат»	Застосовується аграрними підприємствами, що прагнуть знизити собівартість продукції шляхом збільшення обсягів виробництва та впровадження ресурсозберігаючих технологій. Наразі робиться акцент на екологічну ефективність, яка одночасно скорочує витрати та мінімізує вплив на довкілля
«Фокусування»	Передбачає орієнтацію суб'єктів агробізнесу на вузький ринковий сегмент, задовольняючи потреби окремих груп споживачів. Наразі також може включати спеціалізацію на продуктах із доданою вартістю, таких як органічні продукти або експортно-орієнтовані товари
«Диференціації»	Реалізується агропідприємствами, що прагнуть задовольнити унікальні потреби покупців, зокрема через екологізацію виробництва та підвищення якості сільськогосподарської продукції. Передбачає активну роботу з формуванням лояльності споживачів через використання сертифікації стандартів якості та екологічності
«Інновацій»	Спрямована на модернізацію виробничих процесів, впровадження нових технологій і технічне переоснащення. Наразі також включає використання цифрових технологій, таких як автоматизація, штучний інтелект та управління даними для підвищення ефективності та продуктивності
«Оперативного реагування»	Орієнтована на ефективну взаємодію суб'єктів агробізнесу з внутрішніми та зовнішніми стейкхолдерами шляхом зворотного зв'язку. У сучасних умовах також охоплює швидке реагування на зміни ринкових умов, ризики та запити споживачів через адаптивне планування і гнучке управління ресурсами
«Адаптації до кризових умов»	Розроблена для агропідприємств, працюючих в умовах воєнних дій та пов'язаних з ними соціально-економічних викликів. Передбачає впровадження заходів із мінімізації ризиків, таких як диверсифікація джерел постачання, забезпечення продовольчої безпеки та створення резервів критично важливих ресурсів.

Джерело: авторська розробка

Проведений аналіз стратегій розвитку соціальної відповідальності аграрного бізнесу показав, що більшість із них можуть бути успішно впроваджені, за винятком стратегії мінімізації витрат. Ця стратегія через акцент на суворій

оптимізації ресурсів і скороченні витрат значно обмежує можливості реалізації соціальних ініціатив.

Для оцінки ефективності впровадження стратегій соціальної відповідальності аграрного бізнесу доцільно використовувати наступні показники:

- економічні: рівень витрат на соціально відповідальні заходи щодо загального бюджету підприємства, відсоток зростання доходів завдяки покращенню репутації чи експорту екологічно сертифікованої продукції;
- соціальні: кількість створених робочих місць, рівень задоволеності працівників, відсоток участі у програмах професійного розвитку;
- екологічні індикатори: зменшення викидів парникових газів, частка впроваджених «зелених» технологій у виробничому циклі.

Для забезпечення ефективного контролю за реалізацією стратегій соціальної відповідальності аграрного бізнесу пропонуємо використовувати кілька ключових інструментів. Одним із них є збалансована система показників (BSC), що дозволяє інтегрувати фінансові, соціальні та екологічні аспекти діяльності підприємства, забезпечуючи всебічний підхід до оцінки ефективності. Важливим елементом є анкетування та опитування працівників, стейкхолдерів і місцевих громад, що враховуватиме їхню думку та оцінюватиме вплив впроваджених заходів на соціально-економічний розвиток. Також необхідно проводити регулярне нефінансове звітування, що відображає прогрес у досягненні цілей соціальної відповідальності та відповідає міжнародним стандартам, таким як GRI або ISO 26000. Ці інструменти допомагають підприємствам не лише відстежувати власні досягнення, але й корегувати стратегії для підвищення їхньої ефективності [9, 10].

Отже, розвиток соціальної відповідальності аграрного бізнесу на основі стратегічного підходу є обґрунтованим і перспективним, за умови чіткого формулювання цілей, визначення пріоритетних напрямів діяльності та врахування особливостей функціонування підприємства.

Таким чином, стратегії розвитку соціальної відповідальності аграрного бізнесу включають адаптацію до кризових умов, впровадження інноваційних екологічних технологій, створення умов для розвитку сільських громад, забезпечення якості та безпечності харчових продуктів, а також підтримку місцевих ініціатив, спрямованих на зміцнення соціальної інфраструктури. У контексті сучасних викликів особливо актуальним є розроблення програм, що поєднують економічну ефективність підприємств із екологічною відповідальністю та соціальним партнерством. Такий підхід дозволить не лише забезпечити продовольчу безпеку України, але й підвищити конкурентоспроможність аграрного сектору на міжнародному ринку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким, чином ефективність впровадження стратегій соціальної відповідальності значною мірою залежить від чіткого дотримання основних етапів їх розробки, що сприяє підвищенню гнучкості управління аграрними підприємствами. Такий підхід

дозволяє не лише адаптувати діяльність бізнес-структури до змінного середовища, але й створити оптимальні умови для ефективного виконання запланованих заходів. Важливим аспектом формування стратегій є визначення пріоритетних напрямків розвитку, що відповідають потребам громад та потенціалу підприємств. Крім того, необхідно акцентувати особливу увагу аналізу ризиків, властивих аграрній сфері, оскільки вони безпосередньо впливають на успішність реалізації соціально-відповідальних ініціатив.

Напрями подальших досліджень охоплюють удосконалення методологічного інструментарію для оцінки результативності впровадження соціальної відповідальності суб'єктами аграрного бізнесу, розроблення ефективних механізмів управління ризиками у цій сфері та визначення найбільш раціональних підходів до залучення місцевих громад і стейкхолдерів у процес стратегічного планування та реалізації ініціатив. Особливого значення набуває аналіз впливу таких стратегій на підвищення економічної стійкості аграрних підприємств, а також їхній вклад у регіональний розвиток, зміцнення соціальної інфраструктури та мінімізацію соціально-економічних наслідків воєнних дій та інших кризових явищ.

Список використаних джерел

1. Ворончак І. О. Стратегії соціальної відповідальності бізнесу в умовах російсько-української війни. *Підприємництво та інновації*. 2022. № 24. С. 68-76.
2. Міжнародний стандарт ISO 26000:2010 «Настанова по соціальній відповідальності»
URL: <https://aop.nmu.org.ua/ua/metodicki/specialist/opg/lzi/zakon/Стандарт%20ISO%2026000.pdf>.
3. Сіренко Н. М., Лункіна Т. І., Бурковська А. В. Стратегічний підхід до формування соціальної відповідальності суб'єктів аграрного сектору економіки України. *Економіка АПК*. 2020. № 10. С. 62-70. URL: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202010062>.
4. Малік М. Й., Мамчур В. А., Шпикуляк О. Г. Інституціональне середовище та формування соціальної відповідальності аграрних підприємств. *Економіка АПК*. 2017. № 12. С. 5-13.
5. Вплив війни на стан аграрної галузі в Україні. URL: <https://economics.org.ua/images/Analitika-agro-sector2023.pdf>.
6. Очікування сільськогосподарських підприємств у III кварталі 2024 року щодо перспектив розвитку їх ділової активності. URL: <https://stat.gov.ua/uk/publications/ochikuvannya-silskohospodarskykh-pidpryyemstv-u-iii-kvartali-2024-roku-shchodo>.
7. Корпоративна соціальна відповідальність під час війни та в повоєнному відновленні. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/korporativna-sotsialna-vidpovidalnist-pid-chas-viyny-ta-v>.

8. Відповідальна поведінка бізнесу в часи війни в Україні. Дослідження контексту. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-10/undp-ua-rezume_vidpovidalna_povedinka_biznesu_v_chasi_viini_v_ukraini.pdf.

9. Лопашук, В. О., Равлюк, А. М., Присяжнюк, О. В. Сучасні концепції соціальної відповідальності як основа функціонування бізнесу в умовах глобальних викликів. *Проблеми сучасних трансформацій. Сер. Економіка та управління*. 2024. № 14. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-14-04-02>.

10. Серікова О. М. Корпоративна соціальна відповідальність бізнесу в умовах війни в Україні : національний і глобальний виміри. *Бізнес Інформ*. 2022. № 6. С. 94-100. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-6-94-100>.

11. Герасименко Т. Вплив соціального інвестування бізнесу на розвиток суспільства: імплементація міжнародного досвіду в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. № 55. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2899/2823>.

References

1. Voronchak, I. O. (2022). Stratehii sotsialnoi vidpovidalnosti biznesu v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny [Strategies of social responsibility of business in the conditions of the Russian-Ukrainian war]. *Pidpriemnytstvo ta innovatsii*, 24, 68-76 [in Ukrainian].

2. Mizhnarodnyi standart ISO 26000: 2010. «Nastanovy shchodo sotsialnoi vidpovidalnosti» [International standard ISO 26000: 2010. "Guidelines for social responsibility"]. <https://aop.nmu.org.ua/ua/metodicki/specialist/opg/lzi/zakon/Стандарт%20ISO%2026000.pdf> [in Ukrainian].

3. Sirenko, N. M., Lunkina, T. I. & Burkovska, A. V. (2020). Stratehichniy pidkhid do formuvannia sotsialnoi vidpovidalnosti sub'iektiv ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy [Strategic approach to the formation of social responsibility of agricultural sector entities in Ukraine]. *Ekonomika APK*, 10, 62-70. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202010062> [in Ukrainian].

4. Malik, M. Yo., Mamchur, V. A. & Shpykuliak, O. H. (2017). Instytutsionalne seredovyshe ta formuvannia sotsialnoi vidpovidalnosti ahrarnykh pidpriemstv [Institutional environment and the formation of social responsibility of agricultural enterprises]. *Ekonomika APK*, 12, 5-13 [in Ukrainian].

5. The impact of the war on the state of the agricultural sector in Ukraine. <https://economics.org.ua/images/Analitika-agro-sector2023.pdf> [in Ukrainian].

6. Expectations of agricultural enterprises in the III quarter of 2024 regarding the prospects for the development of their business activity. <https://stat.gov.ua/uk/publications/ochikuvannya-silskohospodarskykh-pidpryyemstv-u-iii-kvartali-2024-roku-shchodo> [in Ukrainian].

7. Corporate Social Responsibility during War and Post-War Recovery. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/korporativna-sotsialna-vidpovidalnist-pid-chas-viyny-ta-v> [in Ukrainian].
8. Responsible Business Behavior in Times of War in Ukraine: A Contextual Study. https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-10/undp-ua-rezyume_vidpovidalna_povedinka_biznesu_v_chasi_viini_v_ukraini.pdf [in Ukrainian].
9. Lopashchuk, V. O., Ravliuk, A. M., & Prysiazhniuk, O. V. (2024). Suchasni kontseptsii sotsialnoi vidpovidalnosti yak osnova funktsionuvannia biznesu v umovakh hlobalnykh vyklykiv [Modern concepts of social responsibility as a basis for business functioning in the context of global challenges]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Ser. Ekonomika ta upravlinnia*, 14. <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-14-04-02> [in Ukrainian].
10. Serikova, O. M. (2022). Korporativna sotsialna vidpovidalnist biznesu v umovakh viiny v Ukraini: natsionalnyi i hlobalnyi vymiry [Corporate social responsibility of business in the context of war in Ukraine: national and global dimensions]. *Biznes Inform*, 6, 94-100. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-6-94-100> [in Ukrainian].
11. Herasymenko, T. (2023). Vplyv sotsialnoho investuvannia biznesu na rozvytok suspilstva: implementatsiia mizhnarodnoho dosvidu v Ukraini [The impact of business social investment on the development of society: implementation of international experience in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 55. <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2899/2823> [in Ukrainian].

Надходження рукопису до журналу: 09.12.2024

Прийнято до друку рукопис після рецензування: 18.12.2024

Дата публікації: 26.12.2024